

הרב דן בלמברג

רו"כ ישראל ושמשון דמנהטן

כפר באלהי ישראל'. ויש לעיין מה הטעם שהמלוה בריבית חמור דינו כל כך עד שנחשב ככופר באלוקי ישראל.

ונראה לבאר שכיון שהמלוה בריבית הרי סופו שנכסיו מתמוטטים, אם כן למה הוא מלוה בריבית, שהרי כל כונתו הוא רק להרויח, וזה אינו עולה בידו כיון שהתורה מעידה שלא די שאינו מרויח אלא עוד זאת שהוא מאבד ממונו, אם כן איזו תאוה יש לו להלות בריבית. על כרחך יש לומר שזה שהוא מלוה בריבית הוא כיון שאינו מאמין שנכסיו מתמוטטים, והוא סובר שאדברה עוד ירויח, והסיבה למחשבתו זו היא כי אין לו אמונה במה שאמר בורא העולם שנכסיו מתמוטטים, ובאמת זהו היסוד בכל ענייני גזילה. שהרי אמרו ז"ל (ביצה טז.) שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים, והיינו שעם כל ההשתדלות שיעשה לא ירויח אלא מה שגזר עליו הבורא. ואם הוא הולך וגוזל, ממון זה שמחזיק בידו אינו נוסף על רוחיו, אלא מוריד הוא ממה שיכול להרויח בהיתר, ואם כן אין שום תועלת לגזול, והטעם שהוא הולך וגוזל הוא משום שאינו מאמין שיש בורא לעולם הגוזר כמה ירויח. ולפי זה יובן למה הרבה איסורי ממון כרוכים בענין הכפירה בריבונותו של עולם והשגחתו.

נמצא שבתחילת המסכת מיירי בדיון גזילה ועוד דיני ממון, שכפי שנתבאר שורשם הוא בחוסר האמונה בהקב"ה והשגחתו, וגם סוף המסכת מיירי באמונה וכפירה בבורא עולם, מעתה מובן שכרוכים הם ב' העניינים בהדי הדדי, שהרי העובר על דיני ממונות מגלה דעתו שחסר בו אמונה, ואלו המאמין בה' יודע שכל מה שנוטל שלא כדין, לא יועיל לו כלום במה שקצוב לו, ורק מה שגזר הבורא יגיע בעדו.

תחילת תהמסכת איירי בדיני ממונות בשלשה, וכמו"ש 'דיני ממונות בשלשה, גזילות וכו'. ובפרק אחרון של המסכת, איירי באלו שאין להם חלק לעולם הבא, וכאמרם: 'ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים'. ויש להבין שייכות ענין סוף המסכת לתחילתו, דהרי לפום ריהטא ענייני גזילות וכל שאר דיני ממונות, אין להם שייכות כלל לענייני אמונה בה' ובתורתו, שהרי אמרו חכמינו (מכות כג:) גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן, אם כן יש לומר דאף האדם המאמין אמונה שלימה בה' ובתורתו, מכל מקום יש לו יצר הרע מיוחד לממון, וזה שהולך וגוזל ממון חבירו, לא מחוסר אמונה פעל זאת אלא שאינו יכול לעמוד בנסיון, מה שאין כן שאר המצוות שבין אדם למקום כמו לולב וכדומה, שאם אינו עושה אותם סימן הוא שאינו מאמין בה' שאין כל כך יצר הרע שלא לעשותם.

אבל האמת יורה שחטאים של בין אדם לחבירו בענייני ממונות מגלה לנו שחסר לאותו הנוטל ממון שאינו שלו, הרבה באמונה בה' ובתורתו, דהנה אמרו ז"ל (בבא מציעא עא.) שכל המלוה בריבית נכסיו מתמוטטים, וילפינן זאת מהכתוב, וז"ל: 'תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית, עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם. הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטים'. ע"כ. עוד אמרו ז"ל שם דהמלוה בריבית כופר באלהי ישראל, וז"ל: 'תניא, אמר רבי יוסי: בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו. והם מביאין עדים ולבלד וקולמוס ודיו, וכותבין וחותמין פלוני זה

שער

דרשות הדרין

הרב דן בלמברג